

فقط بیست، نمره نیست

پیشبرد امور تحصیلی در مراحل مختلف برای اغلب دانش‌آموزان با دشواری‌های گوناگون همراه است. کودکان و نوجوانان حتی در بهترین شرایط که کاری جز درس‌خواندن ندارند و از حمایت مادی و معنوی والدین برخوردارند، از این آسیب‌ها در امان نمی‌مانند. مشکلاتی که گاه در حد یک مساله بگرنج اوج می‌گیرند و ضایعات روحی و روانی ایجاد می‌کنند.

جام جم آنلاین: پیشبرد امور تحصیلی در مراحل مختلف برای اغلب دانش‌آموزان با دشواری‌های گوناگون همراه است. کودکان و نوجوانان حتی در بهترین شرایط که کاری جز درس‌خواندن ندارند و از حمایت مادی و معنوی والدین برخوردارند، از این آسیب‌ها در امان نمی‌مانند. مشکلاتی که گاه در حد یک مساله بگرنج اوج می‌گیرند و ضایعات روحی و روانی ایجاد می‌کنند. دانش‌آموزان در سن سرنوشت‌سازی از دوران زندگی خود هستند و هر مشکلی حتی در حوزه امور درسی می‌تواند بر ساختار شخصیتی و روانی و نظام رفتاری آنان تاثیر منفی و گاه دائمی بگذارد. براساس یک پژوهش، حدود نیمی از محصلان تهرانی در مقاطع دبستانی و راهنمایی با مشکلات رفتاری مواجهند و به اعتقاد کارشناسان بخش بزرگی از این ناهنجاری‌ها از مسائل مرتبط با امور تحصیلی ناشی می‌شود. متاسفانه در جامعه ما این ناهنجاری‌های تحصیلی بیشتر پنهان می‌مانند یا بهتر بگوییم نادیده گرفته می‌شوند. بسیاری از والدین کارنامه فرزند خود را معیار قضاوت درباره امور تحصیلی وی می‌پندارند و اگر نمره‌ها خوب باشد، تصور می‌کنند پس مشکلی نیست! بر این اساس نمره‌های پایین تنها زنگ هشدار است که والدین را به تکاپو می‌اندازد تا بفهمند مشکل کجاست و راهی بیابند تا نمره‌ها هر جور شده بالاتر برود. دیگر این‌که بنا به تصور عرفی و البته ضعف‌های فرهنگی و آموزشی امور تحصیلی دانش‌آموزان به اولیای مدرسه، معلمان و در مجموع نظام آموزش و پرورش واگذار شده و بسیاری در این باره جز تشویق و ایجاد انگیزه در فرزند محصل‌شان برای گرفتن نمره‌های خوب برای خود مسوولیتی قائل نیستند.

در حالی که ناهنجاری‌های تحصیلی از ابعاد مختلف قابل بررسی است و تنها در کارنامه درسی منعکس نمی‌شود. دلایل بسیاری نیز برای این نارسایی‌ها وجود دارد که تلاش برای رفع یا به حداقل رساندن تاثیر آنها وظیفه غیرقابل تفویض والدین دانش‌آموزان محسوب می‌شود.

محتوا و میزان دشواری دروس

انتظاری که برای یادگیری از دانش‌آموز وجود دارد یا او بر خودش تحمیل می‌کند، می‌تواند علت بروز ناهنجاری‌های تحصیلی باشد. متاسفانه نامناسب بودن محتوای دروس مشکلی عمومی در نظام آموزش و پرورش ماست که با وجود سال‌ها و بلکه دهه‌ها تذکر متخصصان و کارشناسان برای رفع آن اقدامی جدی صورت نمی‌گیرد. محتوای دروس در اغلب پایه‌های تحصیلی متناسب با سطح فکری و توان ذهنی دانش‌آموزان تنظیم نشده است و در این حوزه با استانداردهای جهانی و نظام‌های مدرن آموزشی اختلاف فاحشی دارد. تغییر ناگهانی محتوا و دشواری دروس بویژه هنگامی که دانش‌آموز از یک مقطع تحصیلی به مقطع دیگر می‌رود، فشار فکری و روانی مضاعفی تحمیل می‌کند و به قول معروف دانش‌آموزان را لای منگنه می‌گذارد!

آمارها نشان می‌دهد در ایران بیشترین میزان افت تحصیلی در پایه‌های اول راهنمایی و اول دبیرستان (مقطع متوسطه) رخ می‌دهد و می‌توان این‌طور تصور کرد که میان محتوا و میزان دشواری دروس مقاطع تحصیلی با یکدیگر هماهنگی وجود ندارد. دانش‌آموز دوره ابتدایی که طی پایه‌های تحصیلی همواره با یک معلم و تعداد محدودی از دروس مواجه بوده است، پس از طی یک تابستان ناگهان قدم به دوره راهنمایی می‌گذارد که در آن با چندین معلم و دروس متنوع سروکار دارد. در این شرایط در پیشبرد امور تحصیلی و فهم دروس با مشکل روبه‌رو می‌شود و ممکن است با خود گمان کند او از نظر ذهنی توانایی کافی ندارد یا نمی‌تواند به انتظارات پاسخ دهد. حل ریشه‌ای مشکل در نظام آموزشی نیز مدام به تاخیر می‌افتد و به جای آن طرح‌هایی در دستور کار قرار می‌گیرد که مانند نظام جدید آموزش متوسطه - که قرار بود تحویلی در سیستم آموزش و پرورش باشد - پس از چند سال اجرا طرحی غیرکارشناسی و مضر معرفی شوند.

تاثیر فیزیک مدرسه بر پیشرفت درسی

فرسودگی مدارس و کلاس‌های درس، کمبود امکانات آموزشی و رفاهی و حتی امکانات اولیه نظیر آب گرم و سرویس‌های بهداشتی به تعداد کافی، کمبود فضای آموزشی، پرورشی و ورزشی، ضعف در کارکرد سیستم‌های گرمایشی و سرمایشی و... مشکلات عمومی مدارس در تمامی مقاطع هستند که اگر انصاف داشته باشیم بروز ناهنجاری تحصیلی را در دانش‌آموزان اجتناب‌ناپذیر می‌کنند. اکثریت قریب به اتفاق مدارس، فضای ورزشی جداگانه ندارند و طبق معمول بضاعت در حد حیاط مدرسه است، کمبود مربیان ورزش بویژه در مدارس پسرانه به همراه ضعف امکانات پرورشی، مشاوره‌ای و... در مدارس شرایط را بدتر می‌کند. البته اگر نقش تحریک جسمانی و شادابی تن و روان را در بهبود وضعیت تحصیلی و توان یادگیری محصلان پذیرفته باشیم.

به تاثیر والدین در بروز ناهنجاری‌های تحصیلی که می‌رسیم دکتر مینا حمیدی، روان‌شناس نمره‌گرایی را متهم ردیف اول معرفی می‌کند.

نکته: وقتی ارتباط بین مدرسه و خانواده هدفمند نباشد، اطلاع از وضعیت تحصیلی و انضباطی دانش‌آموز به تنها بهانه دیدار حضوری والدین تبدیل خواهد شد

این متخصص علوم تربیتی درباره معضل نمره‌گرایی که این سال‌ها آفت جان و تن محصلان شده و تبعات ناشی از آن توضیح می‌دهد: #171؛ مشکل نمره‌گرایی با تغییر سیستم ارزشیابی از کمی به کیفی برطرف نمی‌شود. نمره‌گرایی در حقیقت نگرشی فراگیر نزد افکار عمومی جامعه ماست که گویا دانش‌آموزان تنها برای کسب مدارج تحصیلی بهتر به مدرسه می‌روند و هر روز چند ساعت در کلاس درس و چند ساعت در خانه با کتاب‌های درسی سر و کله می‌زنند. اغلب والدین از خود نمی‌پرسند آیا فرزندمان فقط برای کسب نمره‌های بهتر به مدرسه می‌رود یا اهداف دیگری هم وجود دارد؟ آیا فرزندمان از نظر شخصیتی، تربیتی، جسمی، روانی و اجتماعی پرورش می‌یابد؟ آیا رفتن به مدرسه به وی کمک می‌کند تا مشکلاتش در ارتباط با دیگران و درباره واقعیت‌های زندگی برطرف شود؟

متأسفانه در میان مراجعان، مادران بسیاری را می‌بینیم که گویا با چنین اهدافی کاملاً بیگانه‌اند و در مقابل دانش‌آموزانی هستند که نمی‌دانند با چه عباراتی رنج و فشار مضاعف ناشی از انتظارات والدین بر دوش خود را توصیف کنند و توضیح بدهند. این اهداف عالی که در نظام آموزش عمومی جامعه ما با واژه #171؛ پرورش» بیان می‌شود از سوی والدین نیز کاملاً نادیده گرفته شده و گویا همه چیز به پای نمره‌های بهتر و کسب مدارج علمی بالاتر قربانی می‌شود. فشار روانی ناشی از انتظارات بیمارگونه والدین و اطرافیان بر دانش‌آموزان می‌تواند کاملاً مخرب باشند و درس‌خواندن را در حد کار اجباری و گزنده جلوه دهد. بالطبع دانش‌آموزان در سنین کودکی و نوجوانی از این فشار روانی تاثیر منفی می‌پذیرند و چه بسا به ناهنجاری‌های حاد روانی و عاطفی یا حتی بیماری‌های جسمی و عصبی دچار شوند. در دوره دبیرستان نیز به دلیل تب کنکور بر این فشارها افزوده می‌شود.»

وی ضعف ارتباط میان مدرسه با خانواده را مشکلی دیگر معرفی می‌کند و می‌افزاید: هنگامی که از ارتباط رسمی و هدفمند میان والدین و مربیان مدرسه خبری نباشد وضعیت تحصیلی و انضباطی دانش‌آموز به تنها بهانه دیدار حضوری یا غیرحضوری تبدیل می‌شود. در این شرایط نمرات پایین برای دانش‌آموز مترادف است با دعوت از والدین به مدرسه و سرزنش و تحقیر احتمالی.

افزون بر آن دانش‌آموز به پل ارتباطی میان 2 دنیای جداگانه تبدیل می‌شود و باید بخشی از سنگینی این ارتباط سرد و غیرمتعارف را بر دوش بکشد. می‌دانیم که در نظام‌های مدرن و کارآمد آموزش عمومی ارتباط مستمر میان والدین و مربیان مدرسه نه یک اصل بلکه یک رکن اساسی است و تنظیم امور درسی و پرورشی دانش‌آموزان بر پایه آن صورت می‌گیرد. این ارتباط ضروری می‌تواند در اغلب حوزه‌ها فشار روانی ناشی از انتظارات را برطرف کند و شرایطی بهتر و آرام‌تر برای دانش‌آموز پدید آورد.

تاثیر شرایط سنی بر ناهنجاری تحصیلی

شرایط سنی دانش‌آموز بویژه در دوره نوجوانی می‌تواند به بروز ناهنجاری‌های تحصیلی منجر شود.

دکتر حمیدی، مسائل مرتبط با بلوغ را در این حوزه بسیار موثر می‌داند و می‌گوید: #171؛ بلوغ با تغییرات جسمانی و تحولات روانی همراه است. این دگرگونی‌ها شرایط ویژه‌ای برای نوجوان پدید می‌آورد که طی آن با مسائل مختلف جسمی، روانی، عاطفی، ارتباطی و اجتماعی مواجه می‌شود.

طی این مرحله نوجوان دنیای جدیدی پیش روی خود می‌یابد که باید شخصیت و ارتباطات اجتماعی خود را مطابق آن بازنگری کند و تغییر بدهد. بالطبع گذراندن این تحولات بدون دردسر نیست و ناهنجاری‌هایی در ابعاد مختلف را در پی دارد. بخشی از این ناهنجاری‌ها در حوزه تحصیلی رخ می‌دهد. مدرسه محیطی آموزشی است ولی در آن ارتباطات اجتماعی و عاطفی نیز جریان دارد و بر مسائل تحصیلی تاثیر می‌گذارد. ممکن است دانش‌آموز با مدیر، ناظم، معلم یا حتی سایر دانش‌آموزان مشکل پیدا کند و این موضوع بر انگیزه تحصیلی وی تاثیر منفی بگذارد. این مشکلات در محیط خانواده نیز ایجاد می‌شوند و تاثیر شديتر دارند. ضعف بهداشت بلوغ در جامعه بویژه برای پسران، ناآشنایی والدین نسبت به شرایط و ضرورت‌های دوران نوجوانی، مهارنشدن انرژی درونی نوجوان و افزایش عصبیت‌های فردی، خانوادگی و اجتماعی وی به صورت مستقیم بر امور تحصیلی تاثیر می‌گذارد. دیگر این که تنبیه بدنی، مقایسه، تهدید، تمسخر و... که متأسفانه در رفتار برخی والدین نسبت به نوجوانان به اموری عادی تبدیل شده است انگیزه و اشتیاق وی برای یادگیری و کسب مدارج علمی را از بین می‌برد.»

آخرین توصیه‌های این متخصص علوم رفتاری به والدین نیز چنین است: دانش‌آموز را برای درس‌خواندن و به خاطر آن که تلاشش را به کار می‌گیرد تشویق کنید، نه به خاطر نمره‌هایش. اغلب دانش‌آموزان با همسالان در میان دوستان و آشنایان مقایسه می‌شوند که ممکن است امکانات بهتری برای درس‌خواندن داشته یا حتی ضریب هوشی بالاتری داشته باشند. مقایسه‌ها باید جنبه سازنده داشته باشند و در حقیقت الگو و انگیزه ایجاد کنند. محیط آرامی برای انجام تکالیف مدرسه در اختیار دانش‌آموز قرار دهید. افزون بر آن شرایطی مهیا کنید تا بتواند سر وقت بخوابد و صبح شاداب و سرحال روانه مدرسه شود. به تغذیه وی توجه کنید و اجازه ندهید امور ضروری شخصی را فدای درس‌خواندن کند. یادتان باشد فرزندان پیش از آن که یک دانش‌آموز باشد یک انسان است و نیازهای جسمی، عاطفی، تفریحی، ورزشی و... دارد. او قرار نیست فقط یک دکتر، مهندس یا متخصص باشد و پیش از آن باید یک انسان خوب، یک فرزند قدرشناس، یک پدر مسوولیت‌شناس یا یک مادر باعاطفه باشد. از بایدها و نبایدها دست بکشید. مشکلات او را بشناسید و سعی کنید از طریق گفت‌وگو یا اقدام لازم آنها را برطرف کنید. هیچ‌کس نمی‌گوید والدینم مرا دکتر یا مهندس کردند و اگر قرار باشد چیزی گفته شود از آموختن درس انسانیت و اخلاق از والدین خواهد بود. ناهنجاری‌های تحصیلی بیش از آن که از امور تحصیلی ناشی شوند از سایر مسائل زندگی دانش‌آموز ریشه می‌گیرند و باید برای بهبود آنها اقدام کرد.

امین رحیمی / جام‌جم